

SAVREMENA GRAMATIKOGRAFIJA U BOSNI I HERCEGOVINI, CRNOJ GORI, HRVATSKOJ I SRBIJI

U radu se analizira novija gramatikografija na bivšem srpskohrvatskom govornom području. Korpus rada čine savremene deskriptivne gramatike iznad razine školskih gramatika. Gramatike korpusa se određuju prema ciljnoj grupi, tematskom rasponu, nivou deskriptivnosti i organizaciji sadržaja. Iz metagramatikografske literature se izdvajaju tipična obilježja koja bitno utiču na kvalitet i upotrebljivost gramatike, kao što su definisanje teoretskih osnova, recepcija novijih lingvističkih saznanja, navođenje autentičnih primjera i pridržavanje ustaljenih konvencija organizacije naučnog teksta. Te konvencije podrazumijevaju postojanje registra i spiska korišćene literature, upućivanje unutar gramatike, upućivanje na reference u tekstu i korišćenje ustaljene terminologije. Opisana obilježja se porede za sve gramatike korpusa. Nijedna analizirana gramatika ne zadovoljava sve kriterije a najviše ih ispunjavaju savremena monografska djela posvjećena samo sintaksi ili samo morfologiji. Posebno iznenađuje nedostatak spiska literature u polovini gramatika kao i izostanak autentičnih primjera.

Ključne riječi: gramatika, gramatikografija, deskripcija.

The paper analyzes recent grammaticography in the former Serbo-Croatian language area using a corpus of recent descriptive linguistic grammars. These are characterized by target group, thematic range, level of descriptiveness and content organization. From the meta-grammatical literature, typical features that significantly affect the quality and usability of a grammar are derived, including the definition of theoretical foundations, the consideration of recent linguistic findings, the existence of a register as well as a bibliography, cross references within the grammar, citations in the text, the use of established terminology and evidence by authentic examples. These features are compared in all the grammars of the corpus. None of the analyzed grammars fully meet all the criteria, with works devoted only to syntax or only to morphology performing best. The lack of bibliographies in half of the grammars, as well as the absence of authentic examples, is particularly surprising.

Keywords: grammar, grammaticography, description.

1. Tema i cilj rada

Kako su nacionalno motivisani glotonimi *bosanski*, *hrvatski*, *srpski* i *crnogorski* smijenili glotonim *srpskohrvatski* (odn. *hrvatskosrpski*), tako su se razdvojili i tokovi gramatikografije. Dok se ranije radilo na velikim gramatičkim projektima koji su po pravilu pokrivali cjelokupno područje srpskohrvatskog, period od 90-ih godina 20. vijeka nadalje karakteriše izdavanje velikog broja

gramatika pod nacionalnim glotonimima.¹ Izrada tih novijih gramatika nije bila motivisana isključivo naučnim ili didaktičkim ciljevima. Gramatikama – prije svega bosanskog i crnogorskog, a i hrvatskog – nastojalo se učvrstiti status dotičnog samostalnog standardnog jezika. Ciljevi su bili jedinstvo nacionalne varijante i povećanje razlika prema drugim varijantama bivšeg srpskohrvatskog. Neke novije gramatike su izazvale vrlo kritične reakcije (Kordić 2009; Riđanović 2003; Ковачевић и др. 2001).

Taj veliki broj novoizdanih gramatika stoji naporedno sa procjenom s kraja devedesetih godina prošlog vijeka da je „један од најхитнијих задатака који стоји пред нашим лингвистима [...] писање модерне граматике српског језика” (Дешић 1999: 49).² Stoga se dvadesetak godina kasnije nameće pitanje da li nama sada stoji na raspolaganju moderna gramatika koja bi ispunjavala naučne standarde. Ovom pitanju je posvećen ovaj rad.

Dalja izlaganja su organizovana na sljedeći način: Na početku stoji pregled literature koja analizira savremene gramatike bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog. Onda se prikazuju različite vrste gramatika čije je razlikovanje bitno za dalju analizu. Poslije toga se opisuju metoda i korpus. Nakon toga se predstavljaju sve gramatike korpusa sa analizom uvoda, organizacije i obima. Naposljetku se odgovara na gore postavljeno pitanje i pruža aktuelna slika deskriptivne naučne gramatikografije u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji.

2. Postojeće analize gramatika

Postoji tek mali broj sintetičkih radova koji porede više gramatika. Ponekad se iz recenzija pojedinih gramatika izvode opšti zaključci u pogledu cjelokupne gramatikografije. Tako npr. Pranjковић (2003: 226) komentariše da nedostaci koje je uočio u *Gramatici bosanskoga jezika* (Jahić et al. 2004) a koji se tiču prije svega terminologije i klasifikacija, vrijede za gramatikografiju u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji u cjelini. Radovi koji proučavaju gramatike iz više zemalja uglavnom potiču iz inostranstva. Oni nerijetko nastaju u kontekstu rasprava o tome da li treba bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski i dalje smatrati jednim jezikom. Tako, npr. Gröschel (2009), koji izučava noviju bošnjačku i crnogorsku gramatikografiju detaljno no pojedinačno, ukazuje na niz nedostataka u gramatičkom opisu. Gustavsson (2003) upoređuje po jednu bosansku, hrvatsku i srpsku gramatiku, fokusirajući se pri tome na uvode. Pored toga, kontrastivni radovi (npr. Tošović 2010) bave se razlikama u gramatičkoj strukturi, ali ne i u deskripciji te strukture. Istraživanja koja se koncentrišu na gramatički opis često se bave samo izabranom oblasti gramatike, npr. morfonologijom (Стојанова 2014), morfosintaksom (Кречмер 2003) ili vrstama riječi (Кречмер 1998). Analizirajući srpske gramatike, Kretschmer (2010: 79) zapaža da se u njima novija lingvistička

¹ Gramatike na stranim jezicima i dalje pokrivaju veće jezičko područje, kao na primjer *Bosnian, Croatian, Montenegrin and Serbian. An essential grammar* (Vrabc 2022), *Grammaire du bosniaque, croate, monténégrin, serbe* (Thomas et al. 2012), *Grammatikhandbuch des Kroatischen unter Einschluss des Serbischen* (Kunzmann-Müller 2002) ili *Сърбо-хрватска граматика: србски, хрватски, босненски* (Лашкова 2001).

² Na sličan način procijenila je Kordić (1997: 225) hrvatsku gramatikografiju.

saznanja ne odražavaju u dovoljnoj mjeri, a da to vrijedi i za bosanske i hrvatske gramatike. Tanasić (2017) proučava ne samo monografije nego i druge radove posvećene pojedinim gramatičkim oblastima. Za period poslije 1992. g., međutim, on razmatra samo radove iz srbistike. Na sličan način Ham (2006), čiji je rad više dijahronijski namjeren, uzima u obzir samo novije hrvatske gramatike. No, nije razumljivo zašto se gramatike bivšeg srpskohrvatskog više ne analiziraju zajedno, kada se opisana gramatička struktura nije izmijenila.

3. Vrste gramatika

Različite vrste gramatika opisuju se u metagramatikografskoj literaturi najčešće u dihotomijama. Kriterije od kojih se polazi pri klasifikaciji uključuju, između ostalog, ciljnu grupu, opisani varijetet, namjeru opisa i vremensku perspektivu. Tako se gramatike dijele na *pedagoške* i *naučne gramatike*, na *standardne* i *dijalektološke gramatike*, na *deskriptivne* i *normativne gramatike* kao i na *sinhronijske* i *dijahronijske gramatike*. Te dihotomije su, međutim, prije idealtipske prirode (Wingender 2014: 1904). Konkretna gramatika treba se najčešće svrstati negdje između opisanih dvaju polova. Tako se i u sinhronijskim gramatikama upućuje na dijahroniju, ili se i u deskriptivnim gramatikama nalaze normativni elementi.

Po ciljnoj grupi kojoj je gramatika prvenstveno namijenjena, izdvajaju se, među ostalima, *školske* i *naučne gramatike* (Lehmann et al. 2004: 1860). Organizacija i prezentacija sadržaja kod prvih zavisi od didaktičkih ciljeva, a često se gramatički opis smjenjuje sa vježbama (Cherubim 1980: 772). *Školske gramatike* karakteriše i preskriptivna namjera. Suprotno tome, kod *naučnih gramatika* u prvom planu nije podučavanje već deskripcija. Naučne gramatike se odlikuju upotrebom stručne terminologije, diskusijom različitih mišljenja i upućivanjem na reference (Breindl 2018: 356–357). Ponekad se za određivanje naučnosti gramatike polazi od pitanja da li se dotična gramatika navodi kao referenca u stručnoj literaturi (Hennig 2018: 389).

Po opisanom varijetetu gramatike se dijele na *standardne* i *dijalektološke gramatike*. I kod standardnih gramatika treba dalje razlikovati da li opisuju samo pisani ili i govorni jezik, da li pokrivaju sve funkcionalne stilove ili da li je u fokusu jezik književnosti. S obzirom na to, u uvodu ili na drugom mjestu u gramatici autor treba da razjasni koji varijetet opisuje.³ Ukoliko to nije navedeno, jedino se iz korpusa primjera može zaključiti koji su varijeteti obuhvaćeni.

S obzirom na sastav, razlikuju se *semasiološke gramatike* i *onomasiološke gramatike*, a izbor uveliko zavisi od preovlađujućeg teorijskog pristupa. Prve polaze od oblika i opisuju značenje pojedinih formi. Tako odgovaraju perspektivi slušaoca, koji se suočava sa određenim oblicima i treba da iz njih zaključuje značenje. Druge polaze od sadržaja i opisuju kojim oblicima se određeno značenje može izraziti. Tako odgovaraju perspektivi govornika, koji hoće da izrazi određeno

³ Ako se radi o gramatici standardnog jezika, bilo bi i primjereno da autor objasni i kako vidi odnos standarda i norme.

značenje i treba pri tome izabrati odgovarajući oblik. Semasiološki pristup ima dužu tradiciju. S afirmacijom funkcionalne lingvistike sve je češći i onomasiološki pristup, pa se ponekad poistovjećuju funkcionalne i onomasiološke gramatike (Lehmann et al. 2004: 1870). No funkcionalne gramatike mogu biti i semasiološke ili kombinacija dvaju pristupa, bitno je da se oblici ne gledaju izolovani već s obzirom na njihove funkcije (Smirnova et al. 2010: 13). Sastav semasioloških gramatika može biti ascendentan, polazeći od manjih prema većim jedinicama (fonologija > morfologija > sintaksa > gramatika teksta) ili pak descendentan polazeći od teksta prema manjim jedinicama. Uzlazna organizacija je mnogo češća (Lehmann et al. 2004: 1872), ali uslijed uticaja tekstualne lingvistike zastupljena je i silazna organizacija koja polazi od teksta (na primjer za njemački jezik Engel 2004). Dok je organizacija (uzlaznih) semasioloških gramatika donekle ustaljena, kod onomasioloških gramatika ima dosta varijacija, zavisno prije svega od teorijske škole. Teme, koje se po semantičkim ili funkcionalnim kriterijima svrstavaju u poglavlja onomasioloških gramatika, obuhvaćaju na primjer personalnost, temporalnost ili kauzativnost. Ima i gramatika koje kombinuju semasiološku i onomasiološku perspektivu (Zifonun et al. 1997; Пипер и др. 2005). Raznolika rešenja organizacije sadržaja ukazuju na teškoću da se kompleksan fenomen jezik prikaže u knjizi u jednodimenzionalnom obliku.

Po tome da li gramatika nudi opis jezičke prakse ili želi da generiše određenu upotrebu, razlikuju se *deskriptivne* i *normativne/preskriptivne* gramatike. Naučna i deskriptivna orijentacija usko su povezane: od lingvističkih gramatika se očekuje da opisuju jezik onakav kakav jeste, a ne onakav kakav neko smatra da treba biti (Eisenberg 2020: 9).

4. Metoda i korpus

Dok postojeća literatura sugerise deficite u modernim naučnim gramatikama,⁴ nema iscrpne analize postojećih gramatika bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog jezika. S obzirom na veliki broj novijih gramatika, koje se zavisno od ciljne grupe (za strance, za učenike, za lingviste) međusobno u velikoj mjeri razlikuju, nužno je ograničiti analizu na gramatike sa sličnom ciljnom grupom, dakle uporediti one gramatike koje dijele sličnu namjeru. U centru ove analize nalaze se naučne gramatike, zato što su iz više razloga od posebnog značaja. Prvo, naučne gramatike osiguravaju jedinstvenu terminologiju koja pridonosi efikasnosti naučnih istraživanja. Drugo, naučne gramatike su polazište kako za dalja istraživanja tako i za izradu školskih i drugih gramatika. Treće, naučne gramatike služe obuci studenata i nastavnika i tako utiču na cjelokupni kvalitet studija i nastave. Četvrto, naučne gramatike važna su referentna djela za domaće i strane lingviste. Peto, naučne gramatike, koje nude adekvatan opis jezika, veoma su bitne i za poredbena istraživanja.

Za ocjenu novije gramatikografije uspoređiće se naučne gramatike koje su u prvom izdanju izašle poslije 1992. g. u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji (odnosno tada još Jugoslaviji). Pri tome se naučnost dotične gramatike

⁴Uporedi i Tanasić (2010: 365–366)

određuje po ciljnoj grupi: ako je gramatika namijenjena (među ostalima) i studentima i univerzitetskoj nastavi, pretpostavlja se da teži određenom nivou naučnosti. Takvo definisanje uključuje i školske gramatike, ukoliko se u njima navode i studenti kao ciljna grupa. Gramatike za strance se isključuju jer im je težište drugačije i prezentacija sadržaja podređena didaktičkim svrhama. U korpus se uključuju i djela koja obrađuju ili samo morfologiju ili samo sintaksu. Izostaju, međutim, radovi koji se bave samo dijelom morfologije ili sintakse. Kako su u centru pažnje deskriptivne lingvističke gramatike, isključuju se gramatike koje se u naslovu ili uvodu određuju kao normativne. U prvom koraku analiziraće se uvodi, obim i organizacija svih gramatika iz korpusa, osvrćući se pri tome i na njihove recenzije.

Tako definisan korpus čine ukupno devet gramatika, koje su deskriptivne, namijenjene i univerzitetskoj nastavi, a izašle poslije 1992. na bivšem srpskohrvatskom jezičkom području. Među njima je jedna bosanska (Jahić et al. 2004),⁵ jedna crnogorska (Ćirgić et al. 2010),⁶ dvije hrvatske (Raguž 1997; Silić et al. 2007),⁷ četiri srpske (Симић и др. 2002; Пипер и др. 2005; Пипер и др. 2018;⁸ Малцијева и др. 2009; Станојчић 2010)⁹ i jedna u čijem naslovu se ne navodi glotonim, dok se u tekstu koristi *srpskohrvatski* (Šipka 2005).

5. Analiza gramatika

Analiza korpusa će se prvo orijentisati prema gore opisanim karakteristikama kao što su ciljna grupa, opisani varijetet, organizacija sadržaja i deskriptivnost. Poslije toga će se analizirati neka formalna obilježja (npr. citirana literatura, indeks, primjeri), terminologija i teoretske osnove gramatika.

Srpska sintaksa (Симић и др. 2002) i *Sintaksa savremenoga srpskog jezika* (Пипер и др. 2005) izdvajaju se po obimu i po tome što obrađuju samo sintaksu dok su *Osnovi morfologije* (Šipka 2005) posvjećeni samo morfologiji. Sva tri djela odlikuje izrazito naučno opredjeljenje mada se kod Simić et al. ne navodi kome je namijenjena dok je kod Piper et al. (2005: 3) označeni krug korisnika veoma širok. U knjizi *Južnoslovenski jezici* (Малцијева и др. 2009) opisuju se, po sličnom modelu, najvažnije gramatičke odlike bugarskog, makedonskog, slovenačkog i srpskog jezika. Namijenjena je prvenstveno studentima i lingvistima, a posebno je pogodna za kontrastivna istraživanja. Stanojčićeva gramatika je prije svega napisana za univerzitetsku nastavu, a drugi korisnici se navode tek u drugom planu. Hrvatske, kao i bosanska gramatika, spadaju u školske, ali se i studenti ubrajaju u moguće korisnike. U *Gramatici crnogorskog jezika* ne određuje se kome je namijenjena, ali kako treba da funkcioniše kao polazište za izradu školske

⁵ Čedić (2006: 12) određuje svoju gramatiku kao školsku, a kako studente ne navodi kao moguće korisnike, ne uključuje se u korpus.

⁶ Nikčevićeva gramatika (2001) je normativna.

⁷ *Hrvatska gramatika* (Barić et al. 2005.) prvi put je izašla 1979. g. (pod drugim naslovom).

⁸ *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica* (Пипер и др. 2005) i *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku* (Пипер и др. 2018) analiziraju se zajedno kao jedno djelo a u daljem radu navodi se uglavnom Пипер и др. (2005).

⁹ *Normativna gramatika srpskog jezika* (Клајн и др. 2013) ne uključuje se u korpus budući da je preskriptivna.

gramatike, može se očekivati da teži prevazilaženju školskog nivoa.

U većini gramatika uopšte se ne objašnjava koji varijetet se opisuje. Ukoliko se imenuje predmet opisa, često izostaje njegova tačna definicija. Jedina iznimka je Stanojčićeva gramatika, ur.: „Граматика српског књижевног језика проучава и описује утврђени књижевни (стандардни) језик, који је средство општења у свим областима живота говорника тога језика – у свакодневnoj комуникацији, у разним делатностима: производњи материјалних, научних, културних и општецивизацијских добара” (Stanojčić 2010: 37). Neke druge definicije su prilično neobične, na primjer kad se termin *standardni jezik* kod Jahić et al. (2004: 65) ograničava samo na usmenu upotrebu. Po pravilu se mjesto termina *standardni jezik* još uvijek koristi *književni jezik*, ma da je „u lingvistici [...] već davno prihvaćen samo termin *standardni jezik*” (Riđanović 2003: 4). Jedino Šipka (2005) koristi isključivo termin *standardni jezik*. Njegova morfologija se izdvaja i po predmetu opisa jer ne prikazuje samo jedan nacionalni standard, već morfologiju čitavog bivšeg srpskohrvatskog govornog područja. To se obrazlaže „opštom težnjom bilo kojeg naučnog opisa – da se pomoću što manje sredstava opiše što širi krug pojava” (ibid.: 5).

Organizacija ovdje analiziranih gramatika po pravilu je uzlazna semasiološka, jedino se u djelovima *Sintakse savremenoga srpskoga jezika* (Пипер и др. 2005) i *Južnoslovenskih jezika* (Малцијева и др. 2009) kombinuje onomasiološki i semasiološki pristup. *Osnovi morfologije* su koncipirani kao opšti uvod u morfologiju, pa se u prvom dijelu razmatraju osnovni pojmovi, u drugom se opisuju različite gramatičke teorije dok se u trećem, najopširnijem, dijelu daje opis srpskohrvatske fleksije. Posebnost tog djela su duge liste u dodacima, koje obuhvaćaju npr. dublete, sve prijedloge, aspekatske parove i dr.

Tematski raspon	dijahronijski pregled	fonologija	intonacija	morfologija	tvorba riječi	sintaksa	tekst
Raguž (1997)	-	-	+	+	-	+	-
Jahić et al. (2000)	+	+	-	+	+	+	+
Симић и др. (2002)	-	-	-	-	-	+	-
Пипер и др. (2005)	-	-	-	-	-	+	+
Šipka (2005)	-	-	-	+	-	-	-
Silić et al. (2007)	-	+	-	+	+	+	+
Малцијева и др. (2009)	-	+	-	+	-	+	-
Čirgić et al. (2010)	-	+	-	+	+	+	+
Stanojčić (2010)	+	+	-	+	+	+	-

Tabela 1: Tematski raspon gramatika (hronološki redoslijed)

Kako se može vidjeti iz tabele 1, u gramatikama koje opisuju morfologiju obrađuju se najčešće i fonologija i tvorba riječi. Raguževa gramatika se koncentriše na sintaksu i morfologiju, ali zato sadrži i poglavlje o intonaciji, kojega nema ni u jednoj drugoj gramatici. Pregled razvoja standardnog jezika, koji nije uobičajen u sinhronijskom opisu savremenog jezika, dat je u dvjema gramatikama. Gramatika teksta se razmatra u polovini gramatika.

Analizirane gramatike se uveliko razlikuju u nivou deskriptivnosti, dakle po tome gdje ih treba svrstati na skali između idealtipske deskriptivne gramatike s jedne strane i idealtipske preskriptivne gramatike s druge. Gradacije između ta dva pola se mogu analizirati u dimenzijama autora, recipijenta, teksta i korpusa (Klein 2004). Taj pristup omogućuje istančaniju usporedbu pa zaslužuje detaljnije razlaganje. Prva dimenzija (dimenzija autora) je najočiglednija. Na to kako autor sam eksplicitno određuje svoju gramatiku u naslovu ili uvodu, misli se najčešće kad se govori o preskripciji i deskripciji. Druga dimenzija (dimenzija recipijenta) mnogo je teže opipljiva. Procjena recipijenata ne mora da se podudara sa intencijom autora: svaka deskriptivna gramatika može se čitati preskriptivno, kad recipijent opisane pravilnosti smatra obaveznim pravilima (Zifonun et al. 1997: 18). Nestručni korisnici će po pravilu prije tumačiti gramatiku kao preskriptivnu. Treća dimenzija u kojoj se ispoljava nivo preskriptivnosti jeste tekst. Preskriptivna namjera se tu očituje prije svega korišćenjem imperativa, ali i nizom drugih izraza, koji sugerišu različite stepene obaveznosti („mora se koristiti”, „ne preporučuje se”, „nije pravilno”, „norma prepisuje”). Na nivou teksta autor deskriptivne gramatike suočava se sa izazovom opisivanja i formulacije implicitne pravilnosti jezičke upotrebe. Definisana pravila onda sugerišu obaveznost, čak i kada autor to nije namjeravao (Klein 2004: 388). Još jedna limitacija deskripcije leži u četvrtoj dimenziji (dimenzija korpusa). S obzirom na mnoštvo varijeteta i izjava koji bi mogli ući u građu gramatike, gramatičar mora da izvrši selekciju. To znači da se puno podataka nužno zanemaruje. Taj izbor također uzrokuje određen nivo preskriptivnosti jer se neke jezičke forme (npr. pisane, monološke) predstavljaju mjerodavnima. Iz ograničenja na nivou percepcije, teksta i korpusa slijedi da je čisto deskriptivna gramatika teško ostvarljiva. Gramatičari opet trebaju težiti što više deskriptivnosti jer gramatika koja se temelji na empirijskim principima mora biti deskriptivna gramatika: pravilnosti se opisuju kako bi se opisivala i analizirala jezička stvarnost – a ne da bi se time ta stvarnost generisala (ibid.: 399).¹⁰

U analiziranim gramatikama, autori iznose deskriptivnu namjeru ili eksplicitno (Симић и др. 2002: 1, 5–6)¹¹ ili implicitno (Šipka 2005: 82; Silić et al. 2007: 375; Čirgić et al. 2010: 343). Ponekad autori formulišu deskriptivne ciljeve u prvom planu ali dodaju i normativne motive, „да се укаже на облике које треба избегавати као нестандартне” (Пипер 2005: 340; uporedi i Raguž 1997: V). U dvjema gramatikama (Станојчић 2010: 17, 37; Jahić et al. 2004: 15) termini *deskriptivno* i *normativno* uopšte se ne suprotstavljaju, već se gramatika određuje kao ujedno i deskriptivna i normativna. To ne odgovora ustaljenom shvaćanju

¹⁰ Normativne gramatike naravno imaju svoje opravdanje u okviru jezičkog planiranja, koje treba razlikovati od deskriptivne lingvistike.

¹¹ Prvi broj poslije dvotačke označava tom a drugi stranu.

tih termina. Na razini teksta se u većini gramatika daju i preskriptivna uputstva. U dimenziji korpusa se deskriptivnost analiziranih djela razlikuje: dok se neka baziraju isključivo na primjerima iz književnih djela (Jahić et al. 2004) ili samo na konstruisanim primjerima (Silić et al. 2007; Raguž 1997; Čirgić et al. 2010), druga odlikuje šira baza podataka iz raznih domena jezičke upotrebe (Пипер и др. 2018). Za ove poslednje dakle ne važi Riđanovićeва примједба: „Svi pisci gramatika na području bivše Jugoslavije imaju konzervativan stav u odnosu na jezik. Kao da žele sačuvati neke oblike i gramatička pravila od ‘propadanja’ i tako zakočiti normalne, prirodne promjene u jeziku” (Riđanović 2003: 53). Ako je u prvom planu ipak opisivanje stvarne jezičke prakse a ne propisivanje idealnog standarda, neki recenzenti (npr. Ковачевић 2005: 819) to smatraju povodom za kritiku.

Formalna obilježja gramatika, kao što su organizacija sadržaja, postojanje registra, upućivanje na druga mjesta unutar gramatike i na korišćenu literaturu, terminologija i navedeni primjeri, bitno utiču na korisnost gramatike. Zato će se ova formalna obilježja sada detaljnije opisati, čemu će služiti tabela 2.

	upućivanje unutar gramatike	indeks	spisak literature	izvori primjera
Raguž (1997)	-	+	-	-
Jahić et al. (2000)	+	-	-	+
Симић и др. (2002)	-	-	+	+
Пипер и др. (2005)	-	+	+	+
Šipka (2005)	+	+	+	-
Silić et al. (2007)	+	+	-	-
Малцијева и др. (2009)	-	-	+	-
Čirgić et al. (2010)	-	-	+	-
Станојчић (2010)	+	-	+	-

Tabela 2: Formalna obilježja gramatika (hronološki redosljed)

Kako se iste gramatičke kategorije više puta pojavljuju u gramatici, bitno je da gramatike sistematično upućuju na druga mjesta na kojima se o istoj kategoriji raspravlja. Tako se na primjer kategorija broja obrađuje u morfologiji imenice, pridjeva i glagola, a onda u sintaksi u okviru rečenične kongruencije. Zato se u određenom dijelu morfologije očekuje upućivanje na sintaksu i obrnuto. Međutim, to se u više analiziranih gramatika ne radi ili ne radi u dovoljnoj mjeri. Upućivanje je od posebnog značaja kad se radi o kolektivnom radu više autora s nužno više ponavljanja, kao što je Piper et al. (2005). Upućivanje bi moglo doprinijeti i većoj konzistentnosti.

Isto tako bitan je registar pojmova koji se upotrebljavaju u gramatici. Takav indeks igra bitnu ulogu i za gramatike kao referentna djela u kojima se traži odgovor na određeno pitanje a da se ne iščita cijela knjiga. Međutim, u polovini gramatika nema takvog registra, što predstavlja ozbiljan nedostatak, koji prilično

otežava pronalaženje odgovora na pojedinačna pitanja. Teško je shvatiti razlog za odsustvo toliko značajnog dijela gramatike, pogotovo s obzirom na današnje tehničke mogućnosti izrade indeksa. U *Sintaksi složene rečenice* (Пипер и др. 2018) ne postoji jedinstven registar za cijeli rad već odvojeni registri po poglavljima, što donegdje iznenađuje jer bi upravo bilo zanimljivo vidjeti koji pojmovi se pojavljuju u više poglavlja.

S obzirom na to da su sve gramatike namijenjene upotrebi i na univerzitetima, još više iznenađuje da u trima uopšte nema spiska literature. U onima gdje se navode reference, taj spisak je ili vrlo kratak (Ćirgić et al. 2010) ili sa više grešaka (Симић и др. 2002)¹² ili se ne navode sva djela koja su navedena u tekstu (Станојчић 2010). Samo tri djela (Šipka 2005; Пипер и др. 2005; Малцијева и др. 2009) pružaju opširan i besprijekoran spisak literature koji zadovoljava naučne standarde. Od gramatika s naučnom intencijom očekivalo bi se da se i u tekstu upućuje na korišćenu literaturu. To se, međutim, radi samo u trima gramatikama (Šipka 2005; Симић и др. 2002; Станојчић 2010). U ostalima se ili uopšte ne upućuje na reference ili samo na kraju poglavlja (Пипер и др. 2005). Tako se ne može vidjeti koja su razmišljanja preuzeta iz postojeće literature, a koja se pak iznose po prvi put. Takva praksa ponekad se tumači kao osobina kulture dotičnog prostora (Progovac 2020: 197). Činjenica je, međutim, da bitno odudara od međunarodnih naučnih konvencija i ustaljenih postupaka.

Bitno obilježje dobre gramatike predstavljaju primjeri. Oni služe ne samo ilustraciji navedenih gramatičkih pravila, već čine empirijsku građu gramatike i funkcionišu kao dokaz za navedena pravila. U metagramatikografskoj literaturi se zahtijeva da se uvijek navodi izvor primjera kako se oni ne bi smatrali izmišljenima i zato nereprezentativnima (Lehmann et al. 2004: 1861). U analiziranim gramatikama se, međutim, ne odražava važnost autentičnih primjera. Izvor primjera se navodi samo u trima gramatikama. Pri tome primjeri u *Gramatici bosanskoga jezika* (Jahić et al. 2004) potiču samo iz književnih djela, dok jezička upotreba iz drugih domena nije ušla u bazu podataka. Kod primjera u *Srpskoj sintaksi* (Симић и др. 2002) navodi se svaki izvor u obliku skraćénica, ali kako nema spiska skraćénica, opet je teško utvrditi izvor. Najviše izvora se navodi u *Sintaksi savremenoga srpskog jezika* (Пипер и др. 2005) a izvori svjedoče o širokoj bazi podataka, koja uključuje i primjere iz novina, interneta i televizije. U ostalim djelima korpusa primjeri se moraju smatrati konstruisanim. Ta upotreba izmišljenih primjera ne odgovara modernim lingvističkim metodama koje se primjenjuju u opisu drugih jezika. U pojedinim gramatikama (Šipka 2005; Малцијева и др. 2009; Станојчић 2010), uz mnoge primjere ne navode se prozodijska obilježja, što onemogućava potpuni morfološki opis. Za neke gramatike (Raguž 1997; Silić et al. 2007; Jahić et al. 2004) recenzenti smatraju da primjeri ne odražavaju stvarnu jezičku praksu (Kordić 1997: 213, 221–222, 2009: 95; Riđanović 2003: 126). Poseban slučaj predstavljaju

¹² Ур.: „Boost, K., Die Wortvolge [sic!] im Deutschen” (2, 1643), „Bühler, K., *Sprachtheorie* [sic!]” (ibid.), „Engel, U., u. H. Schumacher, *Kleines Valenzlexikon deutscher Verben* [sic!]” (2, 1644), „Lyons, J., *Introduction to the* [sic!] *Theoretical Linguistics*” (ibid.), „Morris, Ch., *Writtings* [sic!] *on the General Theory of Signs*” (ibid.), „Pike, K., *Selected Writtings* [sic!]” (2, 1645), „Russel, B., *Essais* [sic!] *in Analysis*” (ibid.), „Saussure, F. de, *Grundlagen der allgemeinen Sprachwissenschaft* [sic!]” (ibid.), „Tesniere [sic!], L., *Elementse* [sic!] *de syntaxe structurale*” (2, 1646), „Helbig, G., und A. Vessel *Wörterbuch zur Valenz und Distribution der Verben* [sic!]” (ibid.).

primjeri u *Gramatici crnogorskoga jezika* (Čirgić et al. 2010): kao i veći dio ostalog teksta, primjeri su preuzeti iz *Gramatike hrvatskoga jezika* (Silić et al. 2007), sa izmjenom specifično hrvatskih riječi.¹³ Tako konstruisani primjeri ne mogu služiti kao evidencija za ponuđeni opis jer nije se polazilo od jezičke prakse u Crnoj Gori i na osnovi korpusa autentičnih crnogorskih primjera opisivao crnogorski jezik, već se hrvatska gramatika sa pojedinim izmjenama proglasila crnogorskom.

S obzirom na korišćenu terminologiju u metagramatikografskoj literaturi naglašava se da treba koristiti ustaljene termine i izbjegavati neologizme: "Originality is a value in science that does not include terminology" (Lehmann et al. 2004: 1861). Od gramatičara se dalje traži da se upoznaju sa terminologijom koja se koristi u opisu drugih jezika da bi se uporedive pojave opisale na sličan način. Iz toga se može zaključiti da treba težiti jedinstvenoj terminologiji za opis bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog jezika. No pogotovo za bosansku i hrvatsku gramatikografiju često se kritikuje da se ustaljeni termini zamjene (Riđanović 2003: 32; Kordić 2009: 105), što uzrokuje razlike u terminologiji.

Od naučnih gramatika očekuje se da vode računa o novijim lingvističkim saznanjima. S obzirom na mnoštvo gramatičkih teorija izrađenih u posljednjih šezdeset godina, postavlja se pitanje u kojoj mjeri i na koji način se te teorije trebaju odraziti u gramatikama. Napisane su gramatike koje u cijelom opisu slijede samo jednu teoriju, npr. generativni pristup. No takve gramatike nisu mogle da zamijene tradicionalne gramatike¹⁴ i brzo su zastarijele (Aikhenvald 2015: 6–7). S druge strane, nije opravdano zanemariti nova saznanja, jer novije teorije razmatraju dosad zapostavljena pitanja ili osvjetljavaju nove aspekte poznatih pitanja i tako doprinose boljem razumijevanju gramatike, omogućuju novi pogled na poznati jezički materijal (Rice 2006: 236). Kako različite teorije razmatraju različite oblasti gramatike, treba ih primijenivati u onim oblastima u kojima daju bolja objašnjenja od tradicionalnog pristupa (Lehmann et al. 2004: 1858–1859). Kako bi čitalac mogao razumjeti autora i bez poznavanja teorije, valja pri tome koristiti poznatu terminologiju. Cilj ne bi trebao biti da se dokaže validnost teorije, već da se pruži što bolji opis, a da pri tome „теоријска основа не буде сувише видљива” (Пипер и др. 2005: 341).

U metagramatikografskoj literaturi zahtijeva se da gramatičari tematiziraju u kojim je teorijskim okvirima nastala gramatika (Savić 2010: 185). Preporučuje se da unaprijed bude transparentno navedeno koja koncepcija jezika čini osnovu gramatike (Zifonun 2009: 333). U nekim gramatikama (npr. Станојчић 2010: 37; Симић и др. 2002: 1, 5–8) nalaze se takva objašnjenja na početku knjige. U drugima (Raguž 1997; Jahić et al. 2004) o tome se ništa ne navodi ili se navodi kasno (Silić et al. 2007: 276). U *Gramatici crnogorskog jezika* (Čirgić et al. 2010: 15) mjesto teorijskog određenja daje se politički-ideološko određenje kao „prva službena gramatika” (Savić 2010: 187).

¹³ Glušica (2010: 322–324) svrstava izmjene u primjerima u leksičke (tipa *susjed>komšija*, *netko>neko* ili *vrazi>davoli*), jotovane (*sjede>šede*, *sutra>šutra*, *djeca>deca*) i druge (*Sava teče kroz Zagreb>Morača teče kroz Podgoricu*), pa je čak i *tramvaj* zamijenjen *autobusom* jer u Crnoj Gori tramvajni nisu u upotrebi.

¹⁴ Zato *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika* (Belaj/Tanacković Faletar 2014; Belaj/Tanacković Faletar 2017) nije dio korpusa.

U analiziranim gramatikama se po pravilu tvrdi da su u njima uzeta u obzir novija lingvistička saznanja. No u mnogima se ne navodi referentna literatura, koja bi o tome mogla svjedočiti (Raguž 1997; Jahić et al. 2004; Silić et al. 2007). I kad spisak literature sadrži uglavnom domaće radove, kao kod Čirgić et al. (2010) i Stanojčić (2010), teško je zamislivo da se u dovoljnoj mjeri preslikavaju rezultati istraživanja iz drugih zemalja. Simić et al. (2002: 1, 5–7) opširno opisuju metodu, ukazujući pri tome na članak s kraja sedamdesetih godina (Симић 1976). Izgleda da su kasniji radovi manje uzeti u obzir. O recepciji novijih istraživanja svjedoči navedena literatura u *Sintaksi savremenoga srpskoga jezika* (Пипер и др. 2005) kao i u *Osnovima morfologije* (Šipka 2005).

6. Zaključak

Vraćajući se pitanju postavljenom na početku ovog rada – da li postoji savremena gramatika bivšeg srpskohrvatskog jezičkog područja koja zadovoljava naučne standarde – mora se zaključiti da analizirane gramatike samo u nedovoljnoj mjeri ispunjavaju ovdje formulisane kriterije. Posebno iznenađuje izostanak spiska literature i upućivanja na reference u tekstu u mnogim gramatikama. Stoga u većini gramatika i nema evidencije da su novija lingvistička saznanja uzeta u obzir. Što se tiče deskriptivnosti gramatika, koja se u svima ističe na razini autora, treba naglasiti da se to po pravilu ne potvrđuje autentičnim primjerima. Dalje, upotrebljivost mnogih gramatika mogla bi se poboljšati češćim i sistematičnim upućivanjem unutar gramatike kao i uključivanjem indeksa, kojeg nema u polovini gramatika. Najviše kriterija ispunjavaju djela posvjećena samo sintaksi (Пипер и др. 2005; Симић и др. 2002) ili samo morfologiji (Šipka 2005).

Rezultati ove analize donekle pružaju uvid u aktuelno stanje deskriptivne gramatikografije na području bivšeg srpskohrvatskog jezika. Još nedostaje poredbena analiza gramatičkog opisa koja proučava prikaz istih gramatičkih kategorija u pojedinim gramatikama. Takva analiza zaslužuje zasebno istraživanje i mogla bi ubuduće da upotpuni sliku savremene naučne gramatikografije u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji.

Citirana literatura

- Aikhenvald, Alexandra Y. *The art of grammar: A practical guide*. 1. ed. Oxford: Oxford Univ. Press (Oxford linguistics), 2015.
- Breindl, Eva. "12. Grammatikographie: Deskriptive Grammatik". [In:] A. Wöllstein, P. Gallmann, M. Habermann, M. Krifka (Hg.) *Grammatiktheorie und Empirie in der germanistischen Linguistik*. Berlin, Boston: de Gruyter, 2018: 355–382.
- Cherubim, Dieter. "Grammatikographie". [In:] H. P. Althaus, H. Henne, H. E. Wiegand (Hg.) *Lexikon der Germanistischen Linguistik*. 2. Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1980: 768–778.
- Glušica, Rajka. „O novousvojenoj gramatici crnogorskog jezika”. [U:] T. Bečanović (ur.) *Njegoševi dani 3: Zbornik radova*. Nikšić, 1.-3. septembar 2010. godine. Nikšić: Filozofski fakultet, 2010: 317–329.
- Gröschel, Bernhard. *Das Serbokroatische zwischen Linguistik und Politik: Mit einer Bibliographie zum postjugoslavischen Sprachenstreit*. Muenchen: Lincom Europa (Lincom studies in Slavic linguistics; 34), 2009.
- Gustavsson, Sven. „O trima ‘srednjojužnoslavenskim’ gramatikama”. [U:] G. Neweklowsky (ur.) *Bosanski, hrvatski, srpski*. Wien: Ges. zur Förderung Slawist. Studien (Wiener Slawistischer Almanach), 2003: 87–94.
- Ham, Sanda. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni Zavod Globus (Biblioteka Jezični priručnici), 2006.
- Hennig, Mathilde. "13. Wie funktional sind Grammatiken des Deutschen?". [In:] A. Wöllstein, P. Gallmann, M. Habermann, M. Krifka (Hg.) *Grammatiktheorie und Empirie in der germanistischen Linguistik*. Berlin, Boston: de Gruyter, 2018: 383–408.
- Klein, Wolf P. "Deskriptive statt präskriptiver Sprachwissenschaft!/? [Descriptive instead of prescriptive linguistics!/?]". *Zeitschrift für germanistische Linguistik* 32, 2004: 376–405.
- Kordić, Snježana. „Nova hrvatska gramatika: Dragutin Raguž: Praktična hrvatska gramatika. Medicinska naklada, Zagreb 1997.”. *Republika* 53, 1997: 212–225.
- Kordić, Snježana. „Neprijeren opis jezika”. *Znakovi i poruke* 2, 2009: 93–110.
- Lehmann, Christian, Elena Maslova. "Grammaticography". [In:] G. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan, S. Skopeteas (Hg.) *Morphologie: Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung = Morphology : an international handbook on inflection and word-formation*. Berlin: de Gruyter (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft/HSK), 2004: 1857–1882.
- Pranjković, Ivo. „Oko ‘Gramatike bosanskoga jezika’”. [U:] G. Neweklowsky (Hg.) *Bosanski, hrvatski, srpski*. Wien: Ges. zur Förderung Slawist. Studien (Wiener Slawistischer Almanach), 2003: 225–231.
- Progovac, Ljiljana. „Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku ed. by Predrag Piper et al. (review)”. *Journal of Slavic Linguistics* 28, 2020: 193–198.
- Rice, Keren. "Let the Language Tell its Story? The Role of Linguistic Theory in Writing Grammars". [In:] F. K. Ameka, A. C. Dench, N. Evans (eds.) *Catching language: The standing challenge of grammar writing*. Berlin, New York: M. de Gruyter (Trends in linguistics. Studies and monographs), 2006: 235–268.
- Riđanović, Midhat. *Totalni promašaj: Prikaz ‘Gramatike bosanskoga jezika’ Dž. Jahića, S. Halilovića i I. Palića*. Sarajevo: Šahinpašić, 2003.
- Savić, Svenka. „Gramatike i oko njih: Prikaz Gramatike crnogorskog jezika”. *Riječ* 3, 2010: 185–193.

- Smirnova, Elena, Tanja Mortelmans. *Funktionale Grammatik: Konzepte und Theorien*. Berlin [u.a.]: de Gruyter (de Gruyter Studium), 2010.
- Tošović, Branko. *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen: Grammatik = Razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika : gramatika*. Wien: Lit (Slawische Sprachkorrelationen; Bd. 3), 2010.
- Wingender, Monika. “Grammatiken der russischen Standardsprache”. [In:] K. Gutschmidt, S. Kempgen, G. Ungeheuer, H. E. Wiegand (Hg.) *Die slavischen Sprachen: = Handbooks of linguistics and communication science = Manuels de linguistique et des sciences de communication*. Berlin, Munich: de Gruyter Mouton, 2014: 1902–1917.
- Zifonun, Gisela. “Zum Sprachverständnis der Grammatikographie: System, Norm und Korpusbezug”. [In:] M. Konopka, B. Strecker (Hg.) *Deutsche Grammatik – Regeln, Normen, Sprachgebrauch*. Berlin: de Gruyter (Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache), 2009: 333–354.
- Дешић, Милорад. „Лексичко-семантичке категорије и опис српске граматике”. [У:] Ј. Планкош (ур.) *Актуелни проблеми граматике српског језика: Зборник радова са другог, међународног, научног скупа Актуелни проблеми граматике српског језика (Градска библиотека, Суботица, 22 - 24. октобар 1997)*. Суботица, Београд: Градска библиотека; Народна библиотека Србије: Институт за српски језик САНУ, 1999: 49–52.
- [Dešić, Milorad. „Leksičko-semantičke kategorije i opis srpske gramatike”. [U:] J. Plankoš (ur.) *Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika: Zbornik radova sa drugog, međunarodnog, naučnog skupa Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika (Gradska biblioteka, Subotica, 22 - 24. oktobar 1997)*. Subotica, Beograd: Gradska biblioteka; Narodna biblioteka Srbije: Institut za srpski jezik SANU, 1999: 49–52]
- Ковачевић, Милош. „Тотални граматички промашај”. *Српски језик* 10, 2005: 781–823.
- [Kovačević, Miloš. „Totalni gramatički promašaj”. *Srpski jezik* 10, 2005: 781–823]
- Ковачевић, Милош, Михајло Шћепановић. „Товари лингвистичких несувислости”. *Српски језик* 6, 2001: 621–642.
- [Kovačević, Miloš, Mihajlo Šćepanović. „Tovari lingvističkih nesuvislosti”. *Srpski jezik* 6, 2001: 621–642]
- Креџмер, Ана. „Стање лингвистичке дескрипције врста речи у словенским језицима”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 27, 1998: 71–80.
- [Krečmer, Ana. „Stanje lingvističke deskripcije vrsta reči u slovenskim jezicima”. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 27, 1998: 71–80]
- Креџмер, Ана. „Нека питања морфосинтаксе савременог српског језика”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 31, 2003: 71–80.
- [Krečmer, Ana. „Neka pitanja morfosintakse savremenog srpskog jezika”. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 31, 2003: 71–80]
- Креџмер, Ана. „О актуелном стању српске граматикографије”. [In:] C. Voss, B. Golubović (Hg.) *Srpska lingvistika: Serbische Linguistik : eine Bestandsaufnahme*. München: Sagner (Studies on language and culture in Central and Eastern Europe), 2010: 79–96.
- [Krečmer, Ana. „O aktuelnom stanju srpske gramatikografije”. [In:] C. Voss, B. Golubović (Hg.) *Srpska lingvistika: Serbische Linguistik : eine Bestandsaufnahme*. München: Sagner (Studies on language and culture in Central and Eastern Europe), 2010: 79–96]
- Пипер, Предраг. „О синтакси савременог српског језика: Проста реченица.: Реч на представљању књиге Синтакса савременог српског језика: проста реченица, у

- Матици српској, 30. новембра 2005". Зборник Матице српске за филологију и лингвистику 48, 2005: 339–342.
- [Piper, Predrag. „O sintaksi savremenoga srpskog jezika: Prosta rečenica.: Reč na predstavljanju knjige Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica, u Matici srpskoј, 30. novembra 2005". Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku 48, 2005: 339–342]
- Симић, Радоје. „Теоријско-методолошки проблеми у типологији словенске реченице". Јужнословенски филолог 32, 1976: 47–119.
- [Simić, Radoje. „Teorijsko-metodološki problemi u tipologiji slovenske rečenice". Južnoslovenski filolog 32, 1976: 47–119]
- Стојанова, Елена. „Морфонолошките описи во нормативните хрватски граматика". Езиков свјат – Orbis Linguarum 12, 2014: 19–23.
- [Stoianova, Elena. „Morfonologičnite opisi v normativnite harvatski gramatiki". Ezikov svyat – Orbis Linguarum 12, 2014: 19–23]
- Танасић, Срето. „Вјара Малџијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер: ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ: ГРАМАТИЧКЕ СТРУКТУРЕ И ФУНКЦИЈЕ. /Уред. П. Пипера/. Београд: Београдска књига, 2009, 552 стр.". Славистика XIV, 2010: 364–367.
- [Tanasić, Sreto. „Vjara Maldžijeva, Zuzana Topolinjska, Maja Đukanović, Predrag Piper: JUŽNOSLOVENSKI JEZICI: GRAMATIČKE STRUKTURE I FUNKCIJE. /U red. P. Pipera/. Beograd: Beogradska knjiga, 2009, 552 str.". Slavistika XIV, 2010: 364–367]
- Танасић, Срето. „Српска граматика данас". Јужнословенски филолог 73, 2017: 229–258.
- [Tanasić, Sreto. „Srpska gramatika danas". Južnoslovenski filolog 73, 2017: 229–258]

Izvori

- Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika. Hrvatska gramatika. 4. izd. Zagreb: Školska knjiga 2005.
- Belaj, Branimir, Goran Tanacković Faletar. Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika: 1. Imenska sintagma i sintaksa padeža. Zagreb: Disput (Biblioteka Thesaurus; 9) 2014.
- Belaj, Branimir, Goran Tanacković Faletar. Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika: 2. Sintaksa jednostavne rečenice. Zagreb: Disput (Biblioteka Thesaurus; knjiga 12) 2017.
- Čedić, Ibrahim. Osnovi gramatike bosanskog jezika. Sarajevo: Institut za Jezik u Sarajevu, 2006.
- Čirgić, Adnan, Ivo Pranjković, Josip Silić. Gramatika crnogorskoga jezika. Podgorica: Pobjeda, 2010.
- Eisenberg, Peter. Grundriss der deutschen Grammatik: Das Wort. 5. Aufl. Stuttgart: J.B. Metzler, 2020.
- Engel, Ulrich. Deutsche Grammatik. München: Iudicium, 2004.
- Jahić, Dževad, Senahid Halilović, Ismail Palić. Gramatika bosanskoga jezika: Za srednje škole. Zenica: Dom Štampe, 2004.
- Kunzmann-Müller, Barbara. Grammatikhandbuch des Kroatischen unter Einschluss des Serbischen. 3. Aufl. Frankfurt a.M: Peter Lang (Heidelberger Publikationen zur Slavistik; 7), 2002.
- Nikčević, Vojislav P. Gramatika crnogorskog jezika. Podgorica: Dukljanska Akad. Nauka i Umjetnosti, 2001.

- Raguž, Dragutin. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada (Biblioteka Udžbenici i Priručnici), 1997.
- Silić, Josip, Ivo Pranjković. *Gramatika hrvatskoga jezika: Za gimnazije i visoka učilišta*. 2. izd. Zagreb: Školska knjiga, 2007.
- Šipka, Danko. *Osnovi morfologije: Prilog gramatici savremenog standardnog jezika*. Beograd: Alma, 2005.
- Thomas, Paul-Louis, Vladimir Osipov. *Grammaire du bosniaque, croate, monténégrin, serbe*. Paris: Centre d'Études Slaves (Collection de grammaires de l'Institut d'Études Slaves; 8), 2012.
- Vrabec, Željko. *Bosnian, Croatian, Montenegrin and Serbian: An essential grammar*. London, New York: Routledge (Routledge essential grammars), 2022.
- Zifonun, Gisela, Ludger Hoffmann, Bruno Strecker. *Grammatik der deutschen Sprache*. Berlin: de Gruyter (Schriften des Instituts für Deutsche Sprache), 1997.
- Клајн, Иван, Предраг Пипер. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Matica srpska 2013.
- [Klajn, Ivan, Predrag Piper. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska 2013]
- Лашкова, Лили. *Сърбо-хърватска граматика: сръбски, хърватски, босненски*. Софија: Емас, 2001.
- [Lashkova, Lili. *Sarbo-harvatska gramatika: srabski, harvatski, bosnenski*. Sofiya: Emas, 2001]
- Малџијева, Вјара, Зузана Тополинска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер. *Јужнословенски језици: Граматичке структуре и функције*. Београд: Београдска књига (Библиотека Путуречи; 15) 2009.
- [Maldžijeva, Vjara, Zuzana Topolinjska, Maја Đukanović, Predrag Piper. *Južnoslovenski jezici: Gramatičke strukture i funkcije*. Beograd: Beogradska knjiga (Biblioteka Put u reči; 15) 2009]
- Пипер, Предраг, Миливој Алановић, Слободан Павловић, Ивана Антонић, Марина Николић, Дојчил Војводић, Људмила Поповић, Срето Танасић, Биљана Марић. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику: У редакцији Предрага Пипера*. Нови Сад: Матица српска: Институт за српски језик САНУ (Прилози граматички српског језика), 2018.
- [Piper, Predrag, Milivoj Alanović, Slobodan Pavlović, Ivana Antonić, Marina Nikolić, Dojčil Vojvodić, Ljudmila Popović, Sreto Tanasić, Biljana Marić. *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku: U redakciji Predraga Pipera*. Novi Sad: Matica srpska: Institut za srpski jezik SANU (Prilozi gramatici srpskoga jezika), 2018]
- Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременог српског језика: Проста реченица*. Београд: Институт за Српски Језик САНУ (Прилози граматички српског језика), 2005.
- [Piper, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: Prosta rečenica*. Beograd: Institut za Srpski Jezik SANU (Prilozi gramatici srpskoga jezika), 2005]
- Симић, Радоје, Јелена Јовановић. *Српска синтакса: I-IV*. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика (Студије српске и словенске. Научне монографије; серија 4, бр. 1-2), 2002.
- [Simić, Radoje, Jelena Jovanović. *Srpska sintaksa: I-IV*. Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika (Studije srpske i slovenske. Naučne monografije; serija 4, br. 1-2), 2002]

Станојчић, Живојин С. Граматика српског књижевног језика. Београд: Креативни центар, 2010.

[Stanojčić, Živojin S. Gramatika srpskog književnog jezika. Beograd: Kreativni centar, 2010]

Karin Pelesić

NEUEREGRAMMATIKOGRAPHIEINBOSNIEN-HERZEGOWINA, KROATIEN, MONTENEGRO UND SERBIEN

Resümee

Die Arbeit beschäftigt sich mit dem Stand der rezenten Grammatikographie auf dem Sprachgebiet des ehemaligen Serbokroatischen (Kroatoserbischen). Das Analysekorpus umfasst deskriptive wissenschaftliche Grammatiken, die seit 1992 in einer Erstauflage in Bosnien-Herzegowina, Kroatien, Montenegro und Serbien erschienen sind.

Auf einen Überblick über die Fachdiskussion zur Grammatikographie im interessierenden Areal folgte eine grundlegende Klassifikation von Grammatiken. Dann wurden die Grammatiken des Korpus hinsichtlich Zielgruppe, Umfang, Deskriptivität und Aufbau charakterisiert. Aus metagrammatikographischen Arbeiten wurde eine Reihe von Merkmalen abgeleitet, die die Qualität und Nutzbarkeit einer Grammatik wesentlich beeinflussen. Diese Merkmale wurden für alle Grammatiken des Korpus verglichen. Die Analyse zeigte, dass bei den meisten Grammatiken wichtige Elemente, wie etwa ein Register oder eine Definition der in der Grammatik beschriebenen Sprachvarietät(en) fehlen. Die meisten Kriterien erfüllen jene Werke, die nur der Syntax oder nur der Morphologie gewidmet sind. Besonders überraschend ist das Fehlen eines Literaturverzeichnisses in der Hälfte der Grammatiken und der Mangel an authentischen Beispielen, die als Evidenz für beschriebene Regelmäßigkeiten dienen.

Schlagworte: Grammatik, Grammatikographie, Deskription.